

Rovdjursangrepp

Rovdjursskador på får ökar

Ett angrepp av rovdjur innebär inte bara ekonomiska förluster. Den känslomässiga förlusten kan vara den tyngsta att bära. Foto: Stig Hansson

Stämningen är förtätad, sorgsen, skärpad och uppgiven. Det är möte i Bysala Hembygdsgård med anledning av att varg härjar bland fåren. Stolarna står tätt packade inne i lokalen. Många står på tå utanför huset, försöker höra genom de öppna fönstren.

Med bara några dagars mellanrum har två angrepp inträffat i Bysala. En liten besättning, sju tackor med lamm, har utplånats. En annan flock har förlorat alla sina tre avelsbaggar. Två gånger har oskygg varg siktats mitt inne i Ramnäs bruksort, ett samhälle med femtonhundra innevånare. Några mil österut har två tackor dödas mitt i natten trots att fårägaren satt ute och fikade bara femtio meter från hagen. Ett par veckor senare dödas en bagge i närheten. Fem mil västerut har tjugofyra åsenfår dödas, två tredjedelar av besättningen. Nu finns det knappt ett tusen åsenfår. I hela världen.

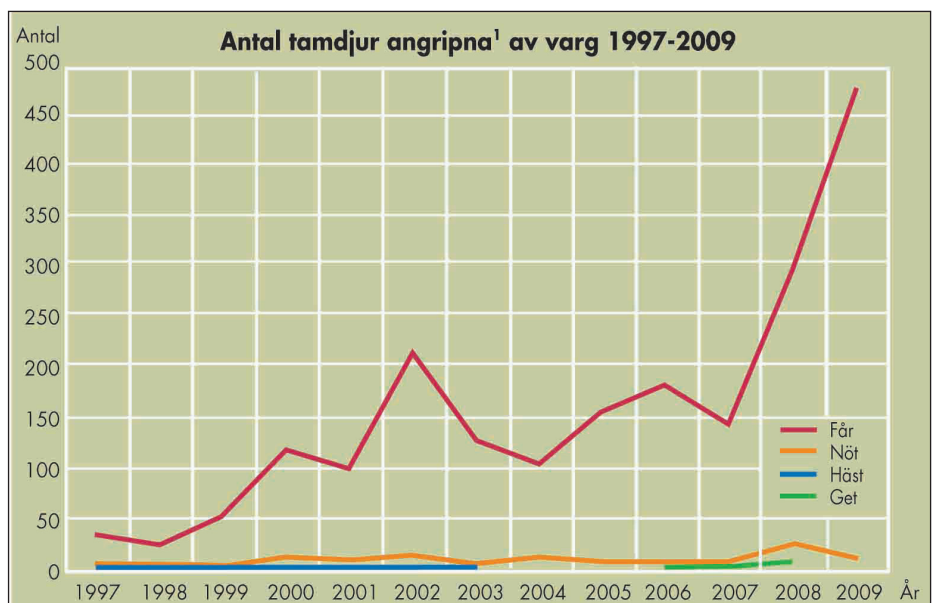
där kämpar Jens Karlsson från Grimsö Viltskadecenter med sin presentation om vargars beteende. Men ganska snart tar publiken över med frågor, klagomål och anklagelser. Ordförande i regionala LRF har fullt jobb med att hålla ordning på talarna. Ett par timmar senare har alla fått information om bidrag, rovdjurstängsel, förväntade angrepp i framtiden. Vi har fått besked om att skydds jakt knappast kommer att beviljas. Vargarna är värdefulla. Samt att länet troligen är aktuellt för en kommande utplantering av nya vargar. Efter mötet är stämningen om möjligt ännu mer uppriven. Ingen lösning finns i sikte i närtid trots att båda de närvarande S- och C-politikerna uttalar sitt fulla stöd för fårägarna.

Skadorna har ökat

Under de två senaste åren har skadorna på tamdjur ökat från cirka ett hundra femtio djur åt 2007 till nära femhundra år 2009. Varg står för de flesta av angreppen. De allra flesta offren är får. Forskarna på Grimsö Viltskadecenter säger öppet: "Skadorna på tamdjur kommer att fortsätta att öka för varje år." Särskilt utsatta är fårbesättningar i eller i närhe-

Upprörda och oroliga

Där inne finns Länsstyrelsens rovdjursansvarige och jaktvårdare på plats och

Kurvan över angripna tamdjur stiger brant och kommer med all sannolikhet att fortsätta uppåt. Fåren är det i särklass mest drabbade djurslaget. Källa: Grimsö Viltskadecenter

I livet ännu en kort stund. Ena lammet har uppsliten sida och andra uppslitsad hals och avslitet öra. Foto: Rune Augustsson

ten av vargreviren. Där river hungern i magarna på både vargföräldrar och valpar under sommaren. Vargungarna är avvanda och behöver stora mängder kött. De små har lämnat lyan och hänger vid speciella rendezvous-platser, mötesplatser där föräldrar och ungar strålar samman några gånger per dygn. Dessutom vandrar de vuxna vargarna långa sträckor i jakt efter byte. När de är stora nog får även ungarna delta i jakten.

Vem får bidrag

Alla fårägare får inte bidrag till stängsel. Små summer är avsatta och pengarna räcker inte långt. I enlighet med Grimsös rekommendation ges de i första hand till fårägare i vargrevir. I andra hand kommer övriga fårägare i varglänen. Utanför varglänen lämnas inga bidrag. Inga bidrag utgår till besättningar med färre än tio tackor. För nöt lämnas i de flesta fall inga bidrag till stängsel utan bara ersättning för dräpta djur. En tidigare hävdad uppfattning, den att vargar

sällan angriper nötkreatur i Sverige, kan avskrivas. Under sommaren har en tre månader gammal kalv hittats vargdödad mitt på gårdsplanen i Roslagen. En vuxen kviga och en kalv av rasen highland cattle dödades tillsammans med ett antal får vid en fåbod i norra Dalarna. Vid en annan fåbod i Dalarna har flera får dödat av varg mitt inne bland husen. Båda fåbodarna är nu stängda. Djuren från den ena fåboden annonseras ut på Blocket. I Lillhärdal lägger flera besättningar ner efter att ha nekats skydds jakt på varg som dödat får och nötkreatur. Djurägarna ger upp.

Sämre ersättning

De ekonomiska bidragen till rovdjursstängsel har försämrats år 2010. Nu beviljas ett schablonvärde av 20 kronor per meter, fördelat på 15 kronor för material och 5 kronor för arbete. Den slanten skall täcka extrakostnaden för att sätta fler trådar i ett elstängsel eller för att komplettera ett befintligt fårnät

med en eltråd på utsidan och en eltråd ovanför nätet. Bidraget täcker i bästa fall kostnaden för det materialet. Men det finns en hake: Ett inhägnande stängsel har ofta korta stolpar med en halvhårt spänd tråd. Ett stängsel som skall stänga ut rovdjur måste däremot ha grova och djupt nergrävda stolpar både i hörnen och på alla ställen där tråden ändrar riktning, även vid grindarna. Annars viker sig dessa stolpar när man spänner tråden så hårt som krävs för ett godkännande av besiktningsman. Det krävs också att marken är hägnad på alla sidor, även mot vatten. Det senare kan vara en svår utmaning och medföra stora kostnader. Många har sina får just för att beta strandängar. Förra sommaren simmande en varg en och en halv kilometer över Mälaren för att stiga i land på en ö och dräpa femton får. Det är alltså helt nödvändigt att hägna även på sjösidan.

Bakom stängsel

Det är en krävande uppgift att

Rovdjursangrepp

*Ett rovdjursstängsel kostar stora pengar att sätta upp och underhålla. Även det dagliga arbetet försvåras. Så här många trådar kan det bli att hantera när djur skall flyttas från en hage till en annan.
Foto: Privat*

hägna stora och kuperade marker mot rovdjur. Nästan ingen fårbonde har resurser för att driva ner brytstolp en hel meter i marken. För detta måste man leja och det gäller att passa på när det är lämpliga markförhållanden.

Med tidigare ersättning gick utlägg och ersättning ungefär jämnt upp för den som redan hade rejåla stolpar. Då fick man även bidrag med åtta tusen för att uppgradera till ett rejält elaggregat. Den nya ersättningen täcker bara cirka en fjärdedel av kostnaderna, aggregat ersätts inte. Dessutom förbjuds nu de starka aggregaten på 25-50 joule som orkade bränna av viss gräsväxt. De ersätts av "systerkyssare" på cirka 5 joule som knappast känns i pälsen på ett fullpälst djur och inte heller påverkar växt inunder.

Livet bakom stängsel blir aldrig detsamma. Du är forskansad bakom rad efter rad av eltråd, har svårt att ta dig fram genom markerna utan att stänga av strömmen och måste återvända snabbt efter varje ärende för att slå på den igen.

Vargen vänjer sig

Den vilda varegens habituering, tillvänjning till människan, går stegvis och

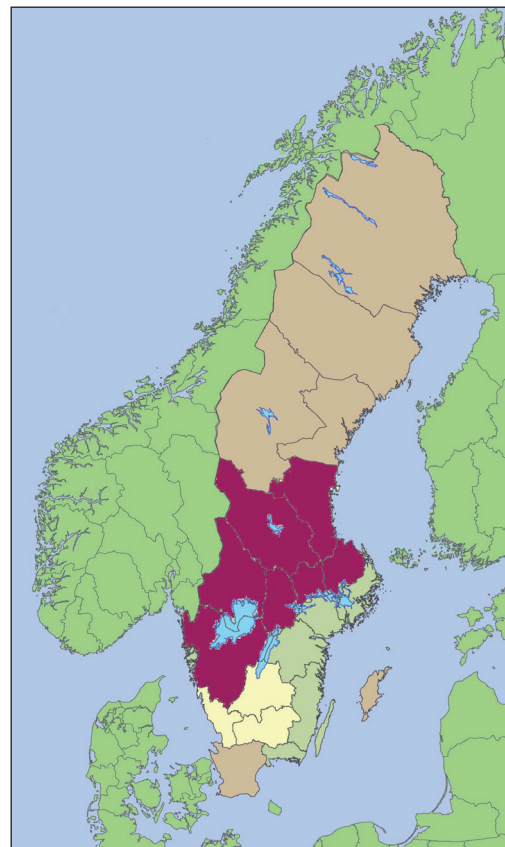
kan ta många år. Under processen försvinner den naturliga försiktighet som finns hos en mätt och skygg varg. Den ersätts av en allt djärvare och mer uppsökande nyfikenhet hos den hungriga vargen. Den stryker först i skogsbrynet runt gårdarna, iakttar människan och lär sig hennes vanor. Upptäcker att hon inte är farlig. Sen drar den sig allt längre in i hagarna och till sist ända in på gårdsplanen. Där finner den ibland något ätligt i form av sopor, en katt, en hund, en höna eller något annat lättfångat byte. Vargar i den så kallade vildmarken tappar sin rädsla för människor när turister kommer vandrande rätt in i reviret, droppar litet godsaker och sedan sätter sig och ylar med vargflocken i skymningen.

I USA har man sett hur björnar och vargar förändras, som först lär sig att tigga och sen snatta mat från förtjusta besökare i nationalparkerna. Med tiden blir de först påstridiga och sen hotfulla. Då börjar de nafs lite provande, som på lek. När inte det heller leder till någon påföljd finns det risk för en regelrätt attack.

Beslut på länsnivå

Viltförvaltningsdelegationer inrättades i februari detta år i varje län på politiskt initiativ. De leds av landshövdingen. Medlemmarna är dels politiker, en från varje parti, och dels representanter för olika intressegrupper: näringarna, skogsbruket, lantbruket, turismen, jaktorganisationerna, rovdjursivrarna med flera. Delegationerna skall besluta om storleken på länets vilt- och rovdjursstammar. Vid en avspark i våras gav Miljöministern riktlinjerna: beträffande rovdjuren skall nivån beslutas och acceptans skall skapas bland allmänheten. Det skall råda full enighet. Ingen skall bli överkörd. Nu håller denna tulipanaros på att växa fram. Tyvärr är farnäringen bara representerad i några få läns delegationer.

Ingen har väl missat ordkriget efter vinterns licensjakt på varg. Jakten var politiskt beslutad för att öka allmänhetens acceptans för varg. Vargskyttar och jaktledare hotades till livet efter att

Vinröd färg visar de sju län som skall bära vargstammen. Källa: Grimsö Viltskadecenter

ha fått sina namn utlämnade av Länsstyrelserna. Jakten skulle även bana väg för utsättning av upp till tjugo nya vargar under de kommande åren. Nu sitter en utredning och arbetar med förslag om varifrån dessa vargar skall tas och var de skall placeras. En första rapport säger att inga vargar skall sättas ut i renkötselområdet. Det skall även skapas en skyddszon tio mil söder om detta. Dessutom skyddas hela gränsen mot Norge med en zon som också är tio mil bred. Länen i södra Sverige ingår inte heller bland utplanteringslänen. Återstår Mellansvenska området som går snett över landet från Västra Götaland via Värmlands, Örebro, Västmanlands och Dalarnas län till Gävleborgs och Uppsala län. Statliga Sveaskog har redan börjat ändra sina kontrakt för jaktarrande så att priset sjunker om/när marken blir vargrevir. I dessa "varglän" finns över fem tusen fårbesättningar och en tredjedel av landets får.

Utrotningshotade raser

Den svenska vargpopulationen består officiellt av ungefär 220 vargar vars gener anses ovärderliga. Det finns cirka 150 000 vargar i världen så i globalt perspektiv är vargen inte en utrotningshotad art. I Sverige finns ett antal unika fårraser som däremot bokstavligen är på gränsen till utrotning, raser som inte finns någon annan stans i världen. Sju av allmogeraserna har färre än 500 individer. Rya-, åsen- och värmlandsfår består av mellan 1 000 och 2 000 djur. Gute-, skogs- och finullsfåren är några tusen av var ras. Vid ett av sommarens angrepp dödades 24 av 36 åsenfår i en besättning i Örebro län. Vid ett angrepp i Värmland dödades 7 avelsdjur av rasen värmlandsfår.

En besättning mitt i Västmanland har i år förlorat 62 lamm, 20 tackor, 2 kalvar och en kviga, förmodligen till både lo och varg. Foto: Stig Hansson

Vargobservationer

Idag är det svårt att få reda på om det finns varg i närheten. Bara fem procent av vargarna har sändare och en del sändare har slutat fungera. De som sänder anger bara positioner ett par gånger per dygn. Detta för att de 8 000 positioner som batteriet orkar ge skall räcka så länge som möjligt. En varg kan vandra flera mil på några timmar så två positioner per dygn ger osäkert besked om var vargen finns för ögonblicket.

Privatpersoner som observerar varg, lo, järv eller björn skall rapportera detta till Länsstyrelsen som ibland kommer till platsen och säkrar observationen. Rapporteringen är viktig för att Länsstyrelsen skall veta hur många djur som rör sig i länet och var de finns. Enklarest rapporterar man varg via www.vargobs.se - en sajt som är öppen för alla och som har länkar till länsstyrelserna.

En uppgift för Förbundet

Mer än hälften av de svenska besätningarna består av färre än trettio tackor, små besättningar där de flesta fåren har namn. De upplevs som "familjemedlemmar som bor i ett annat hus på gården". I vargområdena är fårägarna djupt oroade och de har all anledning att vara det. På många håll har man dessutom dubbelt eller tredubbelt upp med rovdjur; inte bara vargen utan även lo, björn och örn.

Förbundet har en stor och viktig upp-

gift här. En kraftfull insats behövs och det snabbt. Platserna för utplantering av varg kommer snart att bestämmas. Snart bestäms även storleken på kommande populationer. Blir det regimskifte går makten till ett stort parti som är emot licensjakt och till ett annat, mindre parti, som siktar mot en vargpopulation bestående av 2 000-5 000 individer.

Berit Wallin Håkansson

Berit Wallin Håkansson är rovdjursansvarig för Västmanlands Fåravelsförning med uppgift att hjälpa fårägarna att skydda sina djur. Hon ingår även i länets Viltförvaltningsdelegation. De angrepp som beskrivs och avbildas har inte drabbat hennes egen besättning.

Riksdagens beslut 2001 i korthet Vargstammen i Sverige skall bestå av 200 individer, motsvarande 20 förnygringar per år. När etappmålet uppnåtts skall en grundlig utvärdering göras.

Riksdagens beslut 2009 i korthet - livskraftig vargstam med god

genetisk status

- begränsning av antalet till rådande etappmål

- kraftfulla åtgärder för att stärka

genetisk status

- högst 20 nya individer införlivas fram till 2014

- beslut om flytt och utplantering av östliga vargar

- antalet skall (tillfälligt) begränsas till 210

- reglering genom licensjakt och skydds jakt

- etappmålet gäller tills vidare

Regeringens beställda utredning 2010 i korthet

Lämna förslag till målnivåer för björn, varg, järv och lodjur med hänsyn till bevarandestatus och socioekonomiska förutsättningar. Bedöma om åtgärderna för att minska graden av inavel är tillräckliga. Analysera om det regionaliserade ansvaret för viltförvaltning (Viltförvaltningsdelegationer) lett till ökad acceptans. Delbetänkande för nivåer skall vara klart 31 mars 2011 och slutredovisning sker 1 juli 2012.